

PROGRAMACIÓN DE GEOGRAFÍA E HISTORIA. 4º ESO.

JOSÉ ELOY GARCIA GALLEGO

2021-2022

ÍNDICE

I-INTRODUCCIÓN

II- MARCO LEXISLATIVO

III-CONTEXTUALIZACIÓN

IV- ELEMENTOS DA ETAPA E CURRICULUM

V- OBXETIVOS XERAIS DA ETAPA

VI- COMPETENCIAS CLAVE

VII- CONTIDOS, CRITERIOS E ESTANDARES DE APRENDIZAXE.

VIII- TEMAS TRANSVERSAIS.

IX- METODOLOXÍA

X-AVALIACIÓN

XI- ENSINO SEMIPRESENCIAL

XII- ENSINO NON PRESENCIAL

I.INTRODUCCIÓN:

A Programación debe ser entendida como un documento aberto e flexible, tendo en conta a realidade dos alumnos e o contexto; adaptada ó tipo de centro; integradora, significativa e motivadora; propiciadora da participación activa dos alumnos; e

fundamentada e secuenciada en base a criterios psicolóxicos e científicos. Agora ben, non debe ser entendida como un proceso rematado, senón máis ben unha guía e orientación na práctica dos docentes, os cales deberán determinar, constantemente, a práctica educativa e adaptala ó contexto para a consecución dos obxectivos.

A Programación non pode entenderse só como o conxunto de unidades didácticas, cos seus obxectivos didácticos, contidos, actividades de aprendizaxe, criterios de avaliación, senón tamén como un conxunto de intencións que van guiar a nosa actuación educativa, tendosempre presente a realidade á que nos enfrontamos. Debe ser un documento manexable e que logo se concretará co desenvolvemento das distintas unidades didácticas.

Partindo do dereito fundamental recollido na Constitución Española á educación, e unha vez concretada toda a diversificación curricular, nos seus ámbitos correspondentes, elaboramos unha programación didáctica que de acordo coa lexislación vixente actual e co ideario do centro, recollido no P.C.C. trata de ser unha programación aberta e dinámica, de achegar a materia de xeito activo ó alumnado.

Polas características propias do centro, que detallaremos máis polo miúdo, éstas que en principio poden parecer obstáculos para o desenvolvemento da materia, son se embargo unha grande vantaxe, pois a ratio por aula é baixa o que posibilita unha maior intercomunicación entre o profesor e o alumno. Polo tanto isto vai a favor dun maior achegamento á aprendizaxe significativa, que é un dos principios obxectivos desta programación didáctica que tenta ser aberta e flexible ante os diferentes alumnos que nos imos atopar este ano.

O papel das familias como reflexo do contexto social ademáis do familiar, axudaranos a concretar posibles problemas que interfiran no normal desenvolvemento dunha aprendizaxe normal. Polo que o trato directo con elas será moi beneficioso para comprender o alumno e detectar no caso que os houbera este posible problemas. Para elo é importante unha labor conxunta do profesorado co Departamento de Orientación, que será o encargado de avaliar este posibles comportamentos.

2. LEXISLACIÓN VIXENTE

2.1. NORMATIVA ESTATAL

LEI ORGÁNICA 8/2013, de 9 de decembro, para a Mellora da Calidade Educativa.
(BOE de 10 de decembro)

REAL DECRETO 1105/2014, de 26 de decembro, polo que se establece o currículo básico da Educación Secundaria Obrigatoria e do Bacharelato. (BOE de 3 de xaneiro)

REAL DECRETO 83/1996, de 26 de xaneiro, polo que se aproba o Regulamento orgánico dos institutos de Educación Secundaria. (BOE de 21 de febreiro)

Orde ECD/65/2015, de 21 de xaneiro, pola que se describen as relacións entre as competencias, os contidos e os criterios de avaliación da Educación Primaria, a Educación Secundaria Obrigatoria e o Bacharelato. (BOE de 29 de xaneiro)

Protocolo de adaptación al contexto de la covid 19 en los centros de Enseñanza no Universitaria de Galicia para el curso 2020-2021.

2.2. NORMATIVA AUTONÓMICA

DECRETO 86/2015, de 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade Autónoma de Galicia. (DOG de 29 de xuño).

Guía resumen de las Instrucciones por las que se incorporan la declaración de actuaciones coordinadas en materia de salud pública aprobadas por el Consejo Interterritorial del Sistema Nacional de Salud Pública (D.O.G nº 174 bis del 28-08-2020) y la actualización de las recomendaciones sanitarias del Comité Clínico al protocolo de adaptación al contexto de la COVID 19 en los centros de enseñanza no universitaria de Galicia para el curso 2021-2022.

III. CONTEXTUALIZACIÓN

Situación socioeconómica e cultural da zona

O centro está situado dentro do casco urbano, na zona vella, unha zona cun nivel socioeconómico medio. A zona non é especialmente conflictiva, xa que o entorno non presenta case ningunha zona deprimida ou marxinal. Polo seu carácter privado a zona non ten unha porcentaxe significativa no alumnado, xa que proceden de distinto puntos de Verín, así coma do seu entorno, incluído o ámbito rural, incluso de concellos limítrofes.

O núcleo urbano é de pequeno tamaño, en torno ós 13.000 habitantes, sendo non obstante capital de comarca, extendendo a súa influencia polos concellos cercanos.

A nivel de medios urbanísticos conta con biblioteca municipal, museo etnográfico, casa da cultura, sala de cine, polideportivo e auditorio.

Lingua de comunicación

A lingua vehicular é o Galego xa que a maioría dos alumnos/as son galegos falantes, aínda que hai nenos que empregan o castelán como lingua de comunicación. O alumnado de 4º da ESO é de 24 alumnos e alumnas. En canto ó profesorado divídese é todo laico.. O número de profesores e mestres é de 10 laicos incluídas 4 profesoras.

Características do centro.

Polas súas de centro relixioso e Seminario Menor todos os alumnos son rapaces que cursan a ESO .

O centro dispón de un bo número de instalacións, tanto deportivas coma preparadas para a docencia: conta con aulas de desdoble, aulas dotadas con pizarras interactivas, aulas de Tecnoloxía, Informática, Audiovisuais, Ciencias Naturais. Pavillón polideportivo, campo de fútbol, sala de profesores, biblioteca, secretaría, dirección, departamento de orientación e sala de titoría para atender ás familias, así como comedor e internado. Todos eles con capacidade suficiente para acoller á demanda dos alumnos.

IV. ELEMENTOS DO CURRÍCULO e ORGANIZACIÓN DA ETAPA

Definicións básicas:

- **Currículo:** regulación dos elementos que determinan os procesos de ensinanza e aprendizaxe.
- **Obxectivos:** referentes relativos aos logros que o estudante debe alcanzar ao finalizar a etapa, como resultado das experiencias de ensinanza-aprendizaxe intencionalmente planificadas.
- **Contidos:** conxunto de coñecementos, habilidades, destrezas e actitudes que contribúen ao logro dos obxectivos da etapa educativa e á adquisición de competencias. Na Educación Secundaria Obrigatoria (ESO), os contidos ordénanse en materias que, á súa vez, se clasifican en ámbitos, en función da propia etapa educativa, ou ben dos programas en que participen os alumnos. Estas materias pertencen a un dos seguintes tres bloques de materias:

troncais, específicas ou de libre configuración autonómica.

- **Criterios de avaliación:** referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumno.
- **Estándares de aprendizaxe avaliados:** son as especificacións dos criterios de avaliación que concretan o que o estudante debe saber, comprender e saber facer en cada materia.
- **Metodoloxía didáctica:** conxunto de estratexias, procedementos e accións organizadas e planificadas polo profesorado, coa finalidade de posibilitar a aprendizaxe do alumnado e o logro dos obxectivos propostos.
- **Competencias:** capacidades para aplicar de forma integrada os contidos propios de cada ensinanza e etapa educativa, co fin de lograr a realización adecuada de actividades e a resolución eficaz de problemas complexos. Para o seu desenvolvemento na ESO, identifícanse sete competencias:
 - a) Comunicación lingüística.
 - b) Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
 - c) Competencia dixital.
 - d) Aprender a aprender.
 - e) Competencias sociais e cívicas.
 - f) Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
 - g) Conciencia e expresións culturais.

ORGANIZACIÓN DA ETAPA

A etapa da ESO organízase en materias e comprende dous ciclos: o primeiro (que comprende tres cursos escolares), e o segundo (dun só curso), que terá un carácter fundamentalmente propedéutico.

En 4.º da ESO, os pais ou tutores legais ou, no seu caso, os alumnos poderán escoller unha das seguintes dúas opcións:

- a) Opción de ensinanzas académicas para a iniciación ao Bacharelato.
- b) Opción de ensinanzas aplicadas para a iniciación á Formación Profesional.

A estes efectos, non serán vinculantes as opcións da materia de Matemáticas que se cursasen en 3.º da ESO.

Existen tres tipos de materia:

1. **Troncais**, cuxos contidos comúns, criterios de avaliación, estándares de aprendizaxe avaliáveis e horario lectivo mínimo son establecidos polo Goberno con carácter xeral para todo o alumnado. Son de cursado obrigatorio. Á súa vez, clasifícanse en:
 - 1.1. Materias xerais: comúns para todo o alumnado.
 - 1.2. Materias de opción: en 3.º e 4.º hai algunhas materias troncais de entre as que os estudantes deben elixir.
2. **Específicas**, cuxos estándares de aprendizaxe avaliábel son establecidos polo Goberno, aínda que corresponde ás Administracións educativas determinar os contidos e complementar os criterios de avaliación, se se considera oportuno. Algunhas delas deben ser cursadas obrigatoriamente polo alumnado, mentres que outras son de opción.
3. **De libre configuración autonómica**, cuxo deseño curricular é competencia das distintas Administracións educativas. Entre elas incluírase a materia Lingua cooficial e Literatura, cando proceda.

A materia “Xeografía e Historia” é unha materia troncal xeral, que todos os alumnos deben cursar en todos os cursos da Educación Secundaria Obrigatoria. Todos os elementos básicos do seu currículo foron establecidos desde a Administración central, aínda que é competencia das Administracións educativas a posible ampliación de contidos, se se considera procedente, e o establecemento do horario lectivo semanal, respectando o mínimo establecido con carácter xeral.

V. OBXECTIVOS XERAIS DA ETAPA DE SECUNDARIA.

A Educación Secundaria Obrigatoria debe contribuír a desenvolver no alumnado as capacidades que lles permitan alcanzar os seguintes obxectivos:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e grupos, exercitarse no diálogo afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas do aprendizaxe como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións cos demais, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo, os comportamentos sexistas e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, adquirir novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en distintas disciplinas, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas nos diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, en lingua galega, textos e mensaxes complexos, e iniciarse no coñecemento, a lectura e o estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar a xeografía, a historia e a cultura universal, en xeral, e de España, en particular.

- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o dos outros, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das distintas manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación. Coñecer mulleres e homes que realizasen achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporal, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos ser vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

VI. COMPETENCIAS CHAVE E CONTRIBUCIÓN DA MATERIA Á ADQUISICIÓN DAS MESMAS.

Vexamos que elementos fundamentais conforman cada unha das sete competencias clave que se deben adquirir ao termo da ESO:

1. <u>Comunicación lingüística (CCL)</u>	
Definición	Habilidade no uso da linguaxe para a comunicación, a representación, comprensión e interpretación da realidade, a construción do coñecemento e a organización do pensamento, as emocións e a conduta.
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> – Compoñente lingüístico. – Compoñente pragmático-discursivo. – Compoñente sociocultural. – Compoñente estratéxico. – Compoñente persoal.

Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> – Ler e escribir. – escoitar e responder. – Dialogar, debater e conversar. – Expor, interpretar e resumir. – Realizar creacións propias.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> – respecto ás normas de convivencia. – desenvolvemento dun espírito crítico. – respecto aos dereitos humanos e o pluralismo. – concepción do diálogo como ferramenta primordial para a convivencia, a resolución de conflitos e o desenvolvemento das capacidades afectivas. – actitude de curiosidade, interese e creatividade. – recoñecemento das destrezas inherentes a esta competencia como fontes de pracer.
2. Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCT)	
Definición	<p>A competencia matemática implica a capacidade de aplicar o razoamento matemático e as súas ferramentas para describir, interpretar e predicir distintos fenómenos no seu contexto.</p> <p>As competencias básicas en ciencia e tecnoloxía proporcionan un acercamento ao mundo físico e á interacción responsable con el desde accións, tanto individuais como colectivas, orientadas á conservación e mellora do medio natural, decisivas para a protección e mantemento da calidade de vida e o progreso dos pobos.</p>
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> – Números, medidas e estruturas. – Operacións e as representacións matemáticas. – comprensión dos termos e conceptos matemáticos. – Os saberes ou coñecementos científicos relativos á física, a química, a bioloxía, a xeoloxía, as matemáticas e a tecnoloxía, os cales se derivan de conceptos, procesos e situacións interconectadas.
Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> – Aplicación dos principios e procesos matemáticos en distintos contextos, para emitir xuízos fundados e seguir cadeas argumentais na realización de cálculos, análise de gráficos e representacións matemáticas e manipulación de expresións alxébricas, incorporando os medios dixitais cando sexa oportuno. – Creación de descrições e explicacións matemáticas que levan implícitas a interpretación de resultados matemáticos e a reflexión sobre a súa adecuación ao contexto, igual que a determinación de se as solucións son adecuadas e teñen sentido na situación en que se presentan. – Utilizar os conceptos, procedementos e ferramentas na resolución dos problemas que poidan xurdir nunha situación determinada ao longo da vida. – Utilizar e manipular ferramentas e máquinas tecnolóxicas. – Utilizar datos e procesos científicos para alcanzar un obxectivo.

	<ul style="list-style-type: none"> - Identificar preguntas. - Resolver problemas. - Chegar a unha conclusión. - Tomar decisións baseadas en probas e argumentos.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> - Rigor, respecto aos datos e veracidade. - Asunción de criterios éticos asociados á ciencia e á tecnoloxía. - Interese pola ciencia, o apoio á investigación científica e a valoración do coñecemento científico. - Sentido da responsabilidade en relación á conservación dos recursos naturais e ás cuestións medioambientais, e á adopción dunha actitude adecuada para lograr unha vida física e mental saudable nun contorno natural e social.
3. Competencia dixital (CD)	
Definición	Habilidade para buscar e procesar información mediante un uso creativo, crítico e seguro das TIC.
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> - Técnicas e estratexias de acceso á información. - Ferramentas tecnolóxicas. - Manexo de distintos soportes: oral, escrito, audiovisual, multimedia, dixital.
Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> - Acceder, buscar e seleccionar criticamente a información. - Interpretar e comunicar información. - Eficacia técnica.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> - Autonomía. - Responsabilidade crítica. - Actitude reflexiva.

4. Aprender a aprender (CAA)	
Definición	Habilidade para iniciar, organizar e persistir na aprendizaxe.
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> - Coñecemento das capacidades persoais. - Estratexias para desenvolver as capacidades persoais. - Atención, concentración e memoria. - Motivación. - Comprensión e expresión lingüísticas.
Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> - Estudar e observar. - Resolver problemas. - Planificar proxectos. - Recoller, seleccionar e tratar distintas fontes de información. - Ser capaz de autoavaliarse.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> - Confianza nun mesmo. - Recoñecemento axustado da competencia persoal.

	<ul style="list-style-type: none"> – Actitude positiva ante a toma de decisións. – Perseveranza na aprendizaxe. – Valoración do esforzo e a motivación.
5. Competencias sociais e cívicas (CSC)	
Definición	Habilidade para utilizar os coñecementos e actitudes sobre a sociedade, entendida desde as diferentes perspectivas, na súa concepción dinámica, cambiante e complexa, para interpretar fenómenos e problemas sociais en contextos cada vez máis diversificados; para elaborar respostas, tomar decisións e resolver conflitos, así como para interactuar con outras persoas e grupos conforme a normas baseadas no respecto mutuo e nas conviccións democráticas.
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> – Coñecemento crítico dos conceptos de democracia, xustiza, igualdade, cidadanía e dereitos humanos e civís. – Coñecemento dos acontecementos máis destacados e as principais tendencias nas historias nacional, europea e mundial. – Comprensión dos procesos sociais e culturais de carácter migratorio que implican a existencia de sociedades multiculturais no mundo globalizado. – Coñecementos que permitan comprender e analizar de maneira crítica os códigos de conduta e os usos xeralmente aceptados nas distintas sociedades e contornos, así como as súas tensións e procesos de cambio. – Conceptos básicos relativos ao individuo, ao grupo, á organización do traballo, a igualdade e a non discriminación entre homes e mulleres e entre diferentes grupos étnicos ou culturais, a sociedade e a cultura. – Comprender as dimensións intercultural e socioeconómica das sociedades europeas, e percibir as identidades culturais e nacionais como un proceso sociocultural dinámico e cambiante en interacción coa europea, nun contexto de crecente globalización.
Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> – Capacidade de comunicarse dunha maneira construtiva en distintos contornos sociais e culturais. – Mostrar tolerancia, expresar e comprender puntos de vista diferentes. – Negociar sabendo inspirar confianza e sentir empatía. – Habilidade para interactuar eficazmente no ámbito público e manifestar solidariedade e interese por resolver os problemas que afecten á comunidade. – Reflexión crítica e creativa. – Participación construtiva nas actividades da comunidade. – Toma de decisións, en particular mediante o exercicio do voto e da actividade social e cívica.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> – Seguridade nun mesmo, integridade e honestidade. – Interese polo desenvolvemento socioeconómico e a súa contribución a un maior benestar social.

	<ul style="list-style-type: none"> – Comunicación intercultural, diversidade de valores e respecto ás diferenzas, comprometéndose á superación de prexuízos. – Pleno respecto dos dereitos humanos. – Vontade de participar na toma de decisións democráticas. – Sentido da responsabilidade. – Comprensión e respecto dos valores baseados nos principios democráticos. – Participación construtiva en actividades cívicas. – Apoio á diversidade e a cohesión sociais e ao desenvolvemento sustentable. – Vontade de respectar os valores e a intimidade dos demais, e a recepción reflexiva e crítica da información procedente dos medios de comunicación.
--	--

6. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (SIEE)	
Definición	Capacidade para adquirir e aplicar unha serie de valores e actitudes, e de elixir con criterio propio, transformando as ideas en accións.
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> – Autoconecemento. – Establecemento de obxectivos. – Planificación e desenvolvemento dun proxecto. – Habilidades sociais e de liderado.
Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> – Responsabilidade e autoestima. – Perseveranza e resiliencia. – Creatividade. – Capacidade para calcular e asumir retos responsablemente.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> – Control emocional. – Actitude positiva ante o cambio. – Flexibilidade.
7. Conciencia e expresións culturais (CEC)	
Definición	Habilidade para comprender, apreciar e valorar, con espírito crítico e actitude aberta e respectuosa, diferentes manifestacións culturais, e interesarse na súa conservación como patrimonio cultural.
Coñecementos	<ul style="list-style-type: none"> – Linguaxes e manifestacións artísticas. – Técnicas e recursos específicos.
Destrezas	<ul style="list-style-type: none"> – Comprender, apreciar e valorar criticamente. – Realizar creacións propias.
Actitudes	<ul style="list-style-type: none"> – Curiosidade, interese e creatividade. – Recoñecemento das manifestacións culturais e artísticas como fontes de pracer e gozo persoal. – Valoración responsable e actitude de protección do patrimonio.

A materia “Xeografía e Historia” xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquieran as competencias clave porque:

- Proporciona un coñecemento do espazo no que se desenvolven as sociedades, os recursos naturais e o uso que se deu a estes, e a súa organización e funcionamento ao longo do tempo. Todo iso constitúe unha bagaxe de experiencias colectivas pasadas e presentes imprescindible para entender o mundo e a sociedade actuais.
- Só desde o coñecemento global que proporciona esta materia sobre a complexa sociedade actual, o alumnado será capaz de identificar e comprender os acontecementos, procesos e fenómenos no contexto no que se producen e comprender a realidade do mundo en que viven, e no que deberá desenvolver o seu **sentido da iniciativa** e o seu **espírito emprendedor**, con ferramentas básicas que lle permitan tomar decisións con criterio propio para transformar as súas ideas en accións.
- Achéganse datos sobre o pasado que permiten albiscar posibles problemas do futuro e adquirir referencias básicas sobre o devir histórico que lle facilitarán máis tarde incorporar novas aprendizaxes. Proporciónase ao alumnado ferramentas e coñecementos básicos sobre os que será capaz de participar activamente e construír de maneira autónoma a súa propia aprendizaxe, contribuíndo así, de maneira decisiva, á adquisición da competencia de **aprender a aprender**.
- Permite contemplar a realidade humana e social desde unha perspectiva global e integradora, o que ofrece unha maior capacidade para estruturar os feitos sociais actuais como parte dunha construción humana que se desenvolve no curso do tempo e que constitúe un marco xeral para a comprensión do tempo histórico.
- Axúdase á adquisición dun maior grao de conciencia acerca da organización espacial das sociedades, as súas dimensións demográficas, económicas ou sociais, os modos de intervención e os seus posibles impactos.
- Proporciónase ao alumnado ideas fundamentais sobre a dimensión espacial das sociedades e a configuración territorial, en todos os ámbitos, desde o local ao mundial, e é acercado aos principios de interacción das sociedades e o seu

contorno físico, facilitando que poida valorar a actuación dos homes no espazo e as posibilidades e constricións que impón o medio.

- Só a partir dun bo coñecemento dos contidos que proporciona a materia de Xeografía e Historia poderán adquirirse as **competencias sociais e cívicas**, entendidas como a habilidade para interpretar fenómenos e problemas sociais en contextos cada vez máis globalizados; elaborar respostas, tomar decisións e resolver conflitos, así como para interactuar con outras persoas e grupos conforme a normas baseadas no respecto mutuo e en conviccións democráticas.
- Acérase o alumnado á adquisición de distintas ferramentas técnicas relacionadas co uso adecuado da información a través da observación ou a documentación, o seu tratamento, a súa organización, a súa representación gráfica ou a súa comunicación. Esta materia propiciará tamén un marco ideal para o desenvolvemento da **competencia básica en ciencia e tecnoloxía**, incluída a **competencia dixital**, xa que deben ser capaces de buscar e seleccionar con espírito crítico os datos necesarios, procesalos cientificamente en función do obxectivo desexado, identificar preguntas, formular hipóteses, resolver problemas e alcanzar conclusións.
- É unha materia ideal para desenvolver no alumno actitudes como a curiosidade, o interese e a creatividade, así como o recoñecemento das manifestacións culturais e artísticas como fontes de pracer e gozo persoal. Todo iso axudarlle a valorar de maneira responsable o noso patrimonio artístico e cultural, e a adoptar unha actitude de respecto e protección cara a iso, de maneira que se contribuirá decisivamente á adquisición da competencia en **conciencia e expresións culturais**.
- Por último, e dado o seu carácter instrumental, esta materia contribuirá de maneira decisiva á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, xa que a linguaxe será a ferramenta fundamental para a comunicación, a representación, comprensión e interpretación da realidade, así como para a construción do coñecemento e a organización do pensamento.

No perfil competencial da materia de 4.º ESO que se ofrece a continuación inclúense as siglas identificativas das competencias clave a cuxa adquisición se contribúe particularmente con cada estándar de aprendizaxe avaliable.

VII. PERFIL COMPETENCIAL DA MATERIA EN 4.º ESO: CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE ASOCIADOS A CADA COMPETENCIA.

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	CC	
BLOQUE 1. O SÉCULO XVIII EN EUROPA ATA 1789				
<p>B1.1. Século XVIII en Europa: do feudalismo ao absolutismo e o parlamentarismo das minorías. Francia, Inglaterra, España e Galicia.</p> <p>B1.2. Ilustración.</p> <p>B1.3. Arte e ciencia en Europa no século XVIII.</p>	<p>B1.1. Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico.</p>	<p>XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.</p>	<p>CSC CAA CCL</p>	
		<p>XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.</p>	<p>CSC CAA CCL</p>	
	<p>B1.2. Coñecer o alcance da Ilustración como novo movemento cultural e social en Europa e en América.</p>	<p>XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.</p>	<p>CSC CEC CCL</p>	
	<p>B1.3. Coñecer os avances da Revolución Científica desde os séculos XVII e XVIII.</p>		<p>XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.</p>	<p>CSC CMCT CAA</p>
			<p>XHB1.2.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.</p>	<p>CSC CMCT</p>

BLOQUE 2. A ERA DAS REVOLUCIÓNS LIBERAIS

B2.1. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: bases ideolóxicas (liberalismo, nacionalismo e rexionalismo), económicas e sociais; principais consecuencias.	B2.1. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX.	XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	CSC CAA CCL
		XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	CSC CAA CCL
B2.2. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: periodización e feitos principais. Restauración. Procesos unificadores e independentistas. O caso español.	B2.2. Identificar os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América nos séculos XVIII e XIX.	XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.	CSC CAA CCL
		XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.	CSC CAA CCL
		XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.	CSC CAA CCL

BLOQUE 3. A REVOLUCIÓN INDUSTRIAL			
<p>B3.1. Revolución Industrial: concepto; factores económicos, sociais e ideolóxicos que a fan posible.</p> <p>B3.2. Revolución Industrial: desde Gran Bretaña ao resto de Europa.</p> <p>B3.3. Consecuencias da Revolución Industrial. Movemento obreiro (orixes, ideoloxías e formas de organización).</p> <p>B3.4. Discusión en torno ás características da industrialización en España e Galicia: éxito ou fracaso?</p> <p>B3.5. A ciencia no século XIX.</p>	B3.1. Describir os feitos salientables da Revolución Industrial e o seu encadeamento causal.	XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	CSC CAA CCL
	B3.2. Analizar as vantaxes e os inconvenientes de ser un país pioneiro nos cambios.	XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	CSC CAA CCL
		XHB3.2.2. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	CSC CAA CCL
	B3.3. Entender o concepto de progreso, e os sacrificios e os avances que leva consigo.	XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	CSC SIEE CCL
	B3.4. Analizar a evolución dos cambios económicos en España e en Galicia, a raíz da industrialización parcial do país.	XHB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.	CSC
B3.5. Coñecer os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX, e a súa relación coas revolucións industriais.	XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	CSC CAA CMCT	

BLOQUE 4. O IMPERIALISMO DO SÉCULO XIX E A I GUERRA MUNDIAL

<p>B4.1. O imperialismo no século XIX: concepto.</p> <p>B4.2. Imperialismo: causas, desenvolvemento e consecuencias.</p> <p>B4.3. Causas e consecuencias da Gran Guerra (1914-1919) ou I Guerra Mundial.</p> <p>B4.4. Revolución Rusa.</p> <p>B4.5. El arte en el siglo XIX.</p>	B4.1. Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX.	XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.	CSC CAA CCL
		XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.	CSC CAA CCL
	B4.2. Establecer xerarquías causais (aspecto e escala temporal) da evolución do imperialismo.	XHB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	CSC CAA
	B4.3. Coñecer os principais acontecementos da Gran Guerra, as súas interconexións coa Revolución Rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.	XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.	CSC CAA
		XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.	CSC CAA
		XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.	CSC CAA CCL
	B4.4. Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución Rusa.	XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.	CSC CAA CCL
	B4.5. Relacionar movementos culturais como o romanticismo, en distintas áreas, e recoñecer a orixinalidade de movementos artísticos como o impresionismo, o expresionismo e outros "ismos" en Europa.	XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.	CSC CAA CCL CEC
		XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.	CSC CAA CCL CEC

BLOQUE 5. A ÉPOCA DE “ENTREGUERRAS” (1919-1945)

<p>B5.1. Período de entreguerras: do final da Gran Guerra ao crac do 29 e a Gran Depresión.</p> <p>B5.2. Fascismo italiano e nazismo alemán.</p> <p>B5.3. II República española y la Guerra Civil.</p>	<p>B5.1. Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período de entreguerras, e a súa conexión co presente, e estudar a xerarquía causal nas explicacións históricas sobre esta época.</p>	<p>XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.</p>	<p>CSC CAA CCL</p>
		<p>XHB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.</p>	<p>CSC CAA</p>
		<p>XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.</p>	<p>CSC CAA CCL</p>
	<p>B5.2. Analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa.</p>	<p>XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.</p>	<p>CSC CCL</p>
	<p>B5.3. Coñecer as tensións que levaron en España á proclamación da II República e ao estoupido da Guerra Civil.</p>	<p>XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.</p>	<p>CSC CCL</p>
		<p>XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.</p>	<p>CSC CAA CCL</p>

BLOQUE 6. AS CAUSAS E CONSECUCIAS DA II GUERRA MUNDIAL (1939-1945)

<p>B6.1. Orixes da II Guerra Mundial.</p> <p>B6.2. Desenvolvemento da II Guerra Mundial: extensión, fases, formas de guerra e principais consecuencias.</p> <p>B6.3. O Holocausto.</p> <p>B6.4. Nova xeopolítica mundial: Guerra Fría e plans de reconstrución posbélica.</p> <p>B6.5. Procesos de descolonización en Asia e África.</p>	B6.1. Coñecer as causas da II Guerra Mundial.	XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	CSC CAA
	B6.2. Coñecer os principais feitos da II Guerra Mundial, diferenciar as escalas xeográficas nesta guerra (europea e mundial) e entender o concepto de guerra total.	XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.	CSC CAA
		XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.	CSC CAA CCL
		XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.	CSC CAA CCL
	B6.3. Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea e as súas consecuencias.	XHB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.	CSC
	B6.4. Comprender o concepto de Guerra Fría no contexto de despois de 1945, e as relacións entre os dous bloques, os EEUU e a URSS.	XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.	CSC CAA CCL
		XHB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam.	CSC CAA CCL
	B6.5. Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia nun mundo desigual.	XHB6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.	CSC CCL
		XHB6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).	CSC CAA

BLOQUE 7. A ESTABILIZACIÓN DO CAPITALISMO E O ILLAMENTO ECONÓMICO DO BLOQUE SOVIÉTICO			
<p>B7.1. Evolución dos bloques soviético e capitalista. O "Welfare State".</p> <p>B7.2. Crise do petróleo (1973).</p> <p>B7.3. Ditadura de Franco en España.</p>	<p>B7.1. Entender os avances económicos dos réximes soviéticos e os perigos do seu illamento interno, así como os avances económicos do "Welfare State" en Europa.</p>	XHB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa.	CSC CAA CCL
		XHB7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	CSC
	B7.2. Comprender o concepto de crise económica e a súa repercusión mundial nun caso concreto.	XHB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.	CSC CAA CCL
	<p>B7.3. Explicar as causas de que se establecera unha ditadura en España tras a Guerra Civil, e como foi evolucionando esa ditadura desde 1939 a 1975.</p>	XHB7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco.	CSC
		XHB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica.	CSC CAA CCL
BLOQUE 8. O MUNDO RECENTE ENTRE OS SÉCULOS XX E XXI			
<p>B8.1. Formas económicas e sociais do capitalismo no mundo.</p> <p>B8.2. Colapso dos réximes soviéticos e as súas consecuencias.</p> <p>B8.3. Transición política en España: da ditadura á democracia</p>	<p>B8.1. Interpretar procesos a medio prazo de cambios económicos, sociais e políticos a nivel mundial.</p>	XHB8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época.	CSC CAA
		XHB8.1.2. Comprende os proles e contras do estado do benestar.	CSC
	B8.2. Coñecer as causas e as consecuencias inmediatas do colapso da URSS e outros réximes socialistas.	XHB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.	CSC CAA CCL
	<p>B8.3. Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso.</p>	XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade.	CSC CAA CCL
		XHB8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española	CSC CCL

(1975-1982). B8.4. Camiño cara a Unión Europea: desde a unión económica a unha futura unión política supranacional.		da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.	
		XHB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.	CSC CAA CCL
	B8.4. Entender a evolución da construción da Unión Europea.	XHB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	CSC CAA CCL
BLOQUE 9. A REVOLUCIÓN TECNOLÓXICA E GLOBALIZACIÓN A FINAIS DO SÉCULO XX E PRINCIPIOS DO XXI			
B9.1. A globalización económica: concepto e características. B9.2. Papel da Revolución Tecnolóxica na globalización. B9.3. Consecuencias de la globalización. Relaciones interrexionais; focos de conflito.	B9.1. Definir a globalización e identificar algúns dos seus factores.	XHB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.	CSC CD CCL CAA
		XHB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.	CSC CAA CCL
	B9.2. Identificar algúns dos cambios fundamentais que supón a Revolución Tecnolóxica.	XHB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.	CSC CAA CCL CD

	B9.3. Recoñecer o impacto destes cambios a nivel local, autonómico, estatal e global, prevendo posibles escenarios máis e menos desexables de cuestións ambientais transnacionais, e discutir as novas realidades do espaz globalizado.	XHB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de globalización.	CSC CD CAA CCL CMCT SIEE
BLOQUE 10. A RELACIÓN ENTRE O PASADO, O PRESENTE E O FUTURO A TRAVÉS DA HISTORIA E A XEOGRAFÍA			
B10.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia e a xeografía.	B10.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	XHB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.	CSC CMCT CAA CCL
B10.2. Cambio e continuidade.		XHB101.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a unha unión económica e política no século XXI.	CSC CAA
B10.3. Tempo histórico.	B10.2. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	XHB101.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI.	CSC CMCT CAA
B10.4. Vocabulario histórico e artístico: Idade Contemporánea.		XHB10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	CSC CMCT
		XHB10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CMCT

	B10.3. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	XHB10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMCT
	B10.4. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	XHB10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	CSC CMCT

CONTIDOS MÍNIMOS ESIXIBLES PARA SUPERARA A MATERIA

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ g ▪ h ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B1.1. Século XVIII en Europa: do feudalismo ao absolutismo e o parlamentarismo das minorías. Francia, Inglaterra, España e Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B1.1. Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ g ▪ h ▪ l 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.1. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: bases ideolóxicas (liberalismo, nacionalismo e rexionalismo), económicas e sociais; principais consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.1. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ h ▪ l ▪ m 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.3. Consecuencias da Revolución Industrial. Movemento obreiro (orixes, ideoloxías e formas de organización). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.3. Entender o concepto de progreso, e os sacrificios e os avances que leva consigo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CSIEE ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ g ▪ h ▪ l 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B4.1. O imperialismo no século XIX: concepto. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B4.1. Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B5.2. Fascismo italiano e nazismo alemán. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B5.2. Analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B5.3. II República española e a Guerra Civil. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B5.3. Coñecer as tensións que levaron en España á 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC

<ul style="list-style-type: none"> ▪ c ▪ d ▪ g ▪ h ▪ l 		<p>proclamación da II República e ao estoupido da Guerra Civil</p>	<p>República española, e reaccións a elas.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ d ▪ l 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B6.3. O Holocausto. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B6.3. Entender o contexto en que se desenvolveu o Holocausto na guerra europea e as súas consecuencias. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC
<ul style="list-style-type: none"> ▪ g ▪ h ▪ l 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B6.4. Nova xeopolítica mundial: Guerra Fría e plans de reconstrución posbélica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B6.4. Comprender o concepto de Guerra Fría no contexto de despois de 1945, e as relacións entre os dous bloques, os EEUU e a URSS. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ g ▪ h ▪ l ▪ ñ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B7.3. Ditadura de Franco en España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B7.3. Explicar as causas de que se establecera unha ditadura en España tras a Guerra Civil, e como foi evolucionando esa ditadura desde 1939 a 1975. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ c ▪ d ▪ g ▪ h ▪ l 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B8.3. Transición política en España: da ditadura á democracia (1975-1982). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B8.3. Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social en España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ XHB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do século XX e na actualidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

▪ ñ				
-----	--	--	--	--

ORGANIZACIÓN TEMPORAL

Os tempos serán flexibles en función de cada actividade e das necesidades de cada alumno, que serán os que marquen o ritmo de aprendizaxe. Tendo en conta que o curso ten aproximadamente 30 semanas, e considerando que o tempo semanal asignado a esta materia é de 3 horas, sabemos que no curso haberá arredor de 90 sesións. Podemos, pois, facer unha estimación da repartición do tempo por unidade didáctica, tal e como se detalla a continuación:

UNIDADE DIDÁCTICA	TEMPORALIZACIÓN
UNIDADE 1: O Antigo Réxime e a Ilustración	8 sesións
UNIDADE 2: As revolucións burguesas	9 sesións
UNIDADE 3:A revolución industrial	8 sesións
UNIDADE 4: Imperialismo e IGM	8 sesións
UNIDADE 5: Época entreguerras	10 sesións
UNIDADE 6: Causas e consecuencias IIGM	11 sesións
UNIDADE 7: Capitalismo e illamento soviético	10 sesións
UNIDADE 8: O mundo recente	9 sesións
UNIDADE 9: Revolución tecnolóxica e globalización	8 sesións
UNIDADE 10: Relación pasado e presente a través da Xeografía e Historia.	9 sesións
TOTAL	90 sesións

8. INCORPORACIÓN DOS TEMAS TRANSVERSAIS

8.1. EDUCACIÓN EN VALORES

A ensinanza da Xeografía e Historia debe potenciar certas actitudes e hábitos de traballo que axuden ao alumno a apreciar o propósito da materia, a ter confianza na súa habilidade para abordala satisfactoriamente e a desenvolverse noutras dimensións humanas: autonomía persoal, relación interpersoal, etc.

No proxecto Celme de Secundaria decidimos focalizar o traballo en cinco valores, que consideramos fundamentais nesta etapa educativa. Son os seguintes:

1. Respecto

- A un mesmo: autoestima, dignidade, esforzo persoal, honestidade, proxecto de vida.
- Aos demais: empatía, escoita activa, diálogo, resolución de conflitos. Pódese traballar co enfoque de deber (“*temos o deber de respectar os demais*”).
- Ás culturas: ideas, linguas, costumes, patrimonio.
- Aos animais: evitar o dano innecesario, evitar a extinción de especies.
- Á natureza: evitar a deterioración medioambiental, evitar a extinción de especies.

2. Responsabilidade

- Fronte ás tarefas persoais e de grupo: esforzo, compromiso.
- Fronte ás normas sociais: civismo, cidadanía. Pódese traballar co enfoque de deber (“*temos o deber de...*”).
- Fronte aos conflitos e dilemas morais: información fiable, sentido crítico, posicionamento.
- Fronte ao consumismo: consumo responsable e racional de produtos.
- Fronte ás xeracións vindeiras: desenvolvemento sustentable, ética global a longo prazo.

3. Xustiza

- Dereito á igualdade, con especial referencia á igualdade efectiva entre homes e mulleres e a prevención da violencia de xénero, e aos valores inherentes ao principio de igualdade de trato e non discriminación por calquera condición ou circunstancia persoal ou social.
- Dereito á alimentación.
- Dereito á saúde.
- Dereito á educación.
- Dereito á paz, mediante o fomento da aprendizaxe da prevención e resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social.
- Dereito á xustiza internacional, baseado nos valores que sustentan a liberdade, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos e o rexeitamento á violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e consideración ás vítimas do terrorismo e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia.

4. Solidariedade

- Coas persoas próximas que se senten fráxiles e indefensas ante o seu día a día.

- Coas persoas que padecen unha enfermidade grave ou limitación dalgún tipo.
- Cos inmigrantes, refuxiados e desprazados.
- Coas vítimas do desequilibrio económico mundial.
- Coas vítimas de conflitos armados.
- Coas vítimas de desastres naturais.

5. Creatividade e esperanza

- O impulso de buscar alternativas.
- A confianza en que é posible mellorar as situacións difíciles, os conflitos, as persoas, o mundo en xeral.

8.2. USO DAS TIC

Outro elemento transversal de carácter instrumental de particular interese nesta etapa educativa é o da comunicación audiovisual e o uso das Tecnoloxías da Información e a Comunicación (TIC).

As TIC están cada vez máis presentes na nosa sociedade e forman parte da nosa vida cotiá, e supoñen un valioso auxiliar para a ensinanza que pode enriquecer a metodoloxía didáctica. Desde esta realidade, consideramos imprescindible a súa incorporación nas aulas de Educación Secundaria como ferramenta que axudará a desenvolver no alumnado diferentes habilidades, que van desde o acceso á información ata a súa transmisión en distintos soportes, unha vez tratada, incluíndo a utilización das TIC como elemento esencial para informarse, aprender e comunicarse.

Outro factor de capital importancia é a utilización segura e crítica das TIC, tanto para o traballo como no ocio. Neste sentido, é fundamental informar e formar o alumnado sobre as situacións de risco derivadas da súa utilización, e como previlas e denuncialas.

O uso das TIC implica aprender a utilizar equipamentos e ferramentas específicos, o que supón familiarizarse con estratexias que permitan identificar e resolver pequenos problemas rutineiros de *software* e de *hardware*. Susténtase no uso de diferentes equipos (ordenadores, tabletas, *booklets*, etc.) para obter, avaliar, almacenar, producir, presentar e intercambiar información, e comunicarse e participar en redes sociais e de colaboración a través de internet.

As TIC ofrecen ao alumnado a posibilidade de actuar con destreza e seguridade na sociedade da información e a comunicación, aprender ao longo da vida

e comunicarse sen as limitacións das distancias xeográficas nin dos horarios ríxidos dos centros educativos. Ademais, pode utilizalas como ferramenta para organizar a información, procesala e orientala cara á aprendizaxe, o traballo e o ocio.

A incorporación das TIC á aula contempla varias vías de tratamento que deben ser complementarias:

1. Como fin en si mesmas: teñen como obxectivo ofrecer ao alumnado coñecementos e destrezas básicas sobre informática, manexo de programas e mantemento básico (instalar e desinstalar programas; gardar, organizar e recuperar información; formatear; imprimir, etc.).
2. Como medio: o seu obxectivo é sacar todo o proveito posible das potencialidades dunha ferramenta que se configura como o principal medio de información e comunicación no mundo actual. Ao finalizar a Educación Secundaria Obrigatoria, os alumnos deben ser capaces de buscar, almacenar e editar información, e interactuar mediante distintas ferramentas (blogs, chats, correo electrónico, plataformas sociais e educativas, etc.).

Con carácter xeral, potenciaranse actividades nas que haxa que realizar unha lectura e comprensión crítica dos medios de comunicación (televisión, cine, vídeo, radio, fotografía, materiais impresos ou en formato dixital, etc.), nas que prevaleza o desenvolvemento do pensamento crítico e a capacidade creativa a través da análise e a produción de materiais audiovisuais.

En canto á utilización das TIC na materia de Xeografía e Historia, neste ámbito teñen cabida desde a utilización de diapositivas ou vídeo ata a visualización ou realización de presentacións, o traballo con recursos multimedia, pasando pola busca e selección de información en internet, a utilización de follas de cálculo e procesadores de texto, ata o desenvolvemento de blogs de aula, o tratamento de imaxes, etc.

As principais ferramentas TIC dispoñibles e algunos exemplos das súas utilidades concretas son:

1. Uso de procesadores de texto para redactar, revisar ortografía, facer resumos, engadir títulos, imaxes, hipervínculos, gráficos e esquemas sinxelos, etc.
2. Uso de follas de cálculo sinxelas para organizar información (datos) e presentala en forma gráfica.
3. Utilización de programas de correo electrónico.
4. Usos e opcións básicas dos programas de navegación.
5. Uso de enciclopedias virtuais (CD e www).

6. Uso de periféricos: escáner, impresora, etc.
7. Uso sinxelo de programas de presentación (PowerPoint, Prezzi, etc.): traballos multimedia, presentacións creativas de textos, esquemas ou realización de diapositivas.
8. Internet: busca e selección crítica de información.
9. Elaboración de documentos conxuntos mediante ferramentas de programas de edición simultánea (Drive, etc.).
10. Utilización dos innumerables recursos e páxinas web dispoñibles.

Por tanto, débese aproveitar ao máximo a oportunidade que ofrecen as TIC para obter, procesar e transmitir información. Resaltamos aquí algunhas das súas vantaxes:

- Realización de tarefas de maneira rápida, cómoda e eficiente.
- Acceso inmediato a gran cantidade de información.
- Realización de actividades interactivas.
- Desenvolvemento da iniciativa e as capacidades do alumno.
- Aprendizaxe a partir dos propios erros.
- Cooperación e traballo en grupo.
- Alto grao de interdisciplinariedade.

8.3 OUTROS ELEMENTOS TRANSVERSAIS DO CURRÍCULO

Ademais dos elementos transversais de carácter instrumental que se acaban de mencionar, desde Xeografía e Historia trataranse outros contidos transversais e comúns, que deben afrontarse en todas as materias.

No apartado de educación en valores, xa se puxo de manifesto o compromiso desta materia na **educación cívica e constitucional**, baseada no coñecemento e respecto polos valores constitucionais de liberdade, xustiza, igualdade e pluralismo político, con especial atención aos dereitos e deberes fundamentais: igualdade ante a lei, dereito á vida, liberdade relixiosa e ideolóxica, liberdade persoal, liberdade de expresión, dereito de reunión, asociación e participación, dereito á educación, ao traballo, etc.

Da mesma maneira, propiciarase o coñecemento, valoración e respecto pola organización territorial de Estado en comunidades autónomas, así como a reflexión sobre os dereitos (igualdade de xénero, protección da familia, dereitos dos menores e maiores, dereito á educación, ás prestacións sociais, dereito das persoas con

discapacidade ou minusvalía, etc.) e deberes cidadáns (responsabilidade no uso dos recursos públicos, cumprimento das obrigacións fiscais, participación na vida civil, etc.).

Pola súa especial relevancia, tamén se prestará particular interese ás actividades que potencien a igualdade efectiva entre homes e mulleres e a prevención da violencia de xénero, así como a aprendizaxe da prevención e resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza e a igualdade, e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia. Adoptarase unha postura decidida a prol da prevención da violencia de xénero, da violencia terrorista e de calquera forma de violencia, racismo ou xenofobia, incluído o estudo do Holocausto xudeu como feito histórico.

A reflexión sobre o desenvolvemento e o subdesenvolvemento é en realidade unha reflexión sobre a xustiza, fío argumental desta materia, e propicia en cada unidade actividades sobre o contraste entre o Norte e o Sur respecto á situación dos dereitos humanos, de carácter político, económico e social. En Historia, a análise comparativa da situación dos marxinados (escravos, mulleres, servos, etc.), os debates e a participación ocupan un lugar primordial en todas as unidades.

Outro obxectivo é valorar positivamente a diversidade humana, impedindo o xurdimento de condutas xenófobas ou intolerantes. Isto lógrase mediante a presentación doutros espazos e culturas. Analízase a diversidade da poboación mundial por continentes e dentro de España. Inténtase fomentar nos alumnos a valoración positiva da diversidade cultural do mundo como factor de enriquecemento persoal. Especial importancia ten a presentación de civilizacións distintas da nosa como é o caso da chinesa, a india e o islam, e das civilizacións precolombianas americanas e dos pobos do Pacífico nos séculos XVII e XVIII.

Tamén no apartado de educación en valores se comentou a incorporación de elementos curriculares relacionados co **desenvolvemento sustentable e o medio ambiente**. A descrición dos diversos medios naturais da Terra e a análise das relacións ser humano-medio natural en cada un deles é o fío condutor das unidades de Xeografía. Os contidos están orientados cara a esta temática e dan as pautas para a análise de problemas ambientais concretos: espazos, problemas, transformación do medio e os seus límites éticos, desenvolvemento sustentable, etc.

Os temas dedicados ao estudo da poboación e os recursos son especialmente interesantes para formular problemas. O eixe desenvolvemento-subdesenvolvemento organiza actividades que interrogan os alumnos sobre a maneira de alcanzar un desenvolvemento harmónico co medio natural.

O estudo dos pobos e sociedades doutros lugares do planeta nas unidades de Xeografía permite realizar actividades que aviven o interese dos alumnos polo coñecemento e comprensión de pobos e culturas distintas dos nosos. Ademais, o eixe condutor desenvolvemento-subdesenvolvemento fomenta actitudes favorables á cooperación con outros países ou con zonas máis desfavorecidas de España ou da propia comunidade autónoma.

En Historia, as unidades dedicadas ao Imperio romano, o islam e a primeira cristiandade son un bo lugar para reflexionar sobre a tolerancia destas civilizacións cara a culturas e relixións diferentes da súa. As unidades dedicadas á Idade Moderna insistirán na ruptura da tolerancia cara a outras relixións. Así mesmo, a Historia, inzada de guerras, enfrontamentos e conflitos, serve como punto de arranque para a reflexión sobre as formas pacíficas de resolución de conflitos, xa presentes nela (pactos de federación romanos, arbitraje papal na Idade Media, tregua de Deus, etc.).

A educación para a igualdade de sexos intenta evitar a discriminación por motivo sexual que aínda persiste na nosa sociedade. O estudo da poboación de cada continente inclúe tamén unha análise crítica sobre a situación da muller neles.

En Historia, evítase a concepción historiográfica tradicional que esquece o papel xogado pola muller no devir histórico. A situación especial da muller en cada unha das civilizacións estudadas trátase sempre na información básica de cada unidade; tamén algúns desenvolvementos (a muller grega) afondarán no estudo e darán a pauta de análise da realidade feminina ao longo da Historia. En todos os casos se estuda a muller corrente, anónima, máis que as situacións excepcionais.

En canto á **educación para a saúde**, en Xeografía estúdanse os medios naturais e analízase se un medio é máis ou menos daniño para o ser humano. A análise do subdesenvolvemento por continentes permite propoñer temas como a fame, a situación sanitaria, etc.

A Historia estuda os costumes alimentarios e hixiénicos de distintas civilizacións. As grandes enfermidades, por exemplo a peste, merecen un tratamento específico nas unidades correspondentes.

Ademais, prestarase atención ao desenvolvemento de habilidades que estimulen a **adquisición e desenvolvemento do espírito emprendedor**, a partir de aptitudes como a creatividade, a autonomía, a iniciativa, o traballo en equipo, a confianza nun mesmo, a capacidade de comunicación, a adaptabilidade, a observación e a análise, a capacidade de síntese, a visión emprendedora e o sentido crítico. Con este fin, propóranse actividades que axuden a:

- Adquirir estratexias que axuden a resolver problemas: identificar os datos e interpretalos, recoñecer que datos faltan para poder resolver o problema, identificar a pregunta e analizar que é o que se nos pregunta.
- Desenvolver exercicios de creatividade colectiva entre os alumnos que axuden a resolver unha necesidade cotiá.
- Ter iniciativa persoal e tomar decisións desde o seu espírito crítico.
- Aprender a equivocarse e ofrecer as súas propias respostas.
- Traballar en equipo, negociar, cooperar e construír acordos.
- Desenvolver habilidades cognitivas (expresión e comunicación oral, escrita e plástica; aplicación de recursos TIC na aula, etc.) e sociais (comunicación; cooperación; capacidade de relación co contorno; empatía; habilidades directivas; capacidade de planificación; toma de decisións e asunción de responsabilidades; capacidade organizativa, etc.)

As epígrafes dedicadas ao transporte nas unidades de Xeografía son o lugar adecuado para expoñer o ámbito da **educación e a seguridade viaria**, para promover accións para a mellora da convivencia e a prevención dos accidentes de tráfico, co fin de que os alumnos coñezan os seus dereitos e deberes como usuarios das vías, en calidade de peóns, viaxeiros e condutores de bicicletas ou vehículos a motor, respecten as normas e sinais, e se favoreza a convivencia, a tolerancia, a prudencia, o autocontrol, o diálogo e a empatía con actuacións adecuadas co fin de previr os accidentes de tráfico e as súas secuelas.

9. METODOLOXÍA

A metodoloxía didáctica enténdese como o conxunto de estratexias, procedementos e accións organizadas e planificadas polo profesorado, coa finalidade de posibilitar a aprendizaxe do alumnado e o logro dos obxectivos propostos.

9.1. METODOLOXÍA XERAL

Os principios psicopedagóxicos xerais xorden das teorías do proceso de ensinanza e aprendizaxe, que, á súa vez, se desprenden do marco teórico ou paradigma que as ampara. O noso enfoque baséase nos principios xerais ou ideas-eixe seguintes:

- 1. Partir do nivel de desenvolvemento do alumno.** Este principio esixe atender simultaneamente á competencia cognitiva correspondente ao nivel de desenvolvemento no que se encontran os alumnos, por unha banda, e aos coñecementos previos que estes posúen en relación co que se quere que aprendan, por outra. Isto débese a que o inicio dunha nova aprendizaxe escolar debe comezar a partir dos conceptos, representacións e coñecementos que construíu o alumno nas súas experiencias previas.
- 2. Asegurar a construción de aprendizaxes significativas e a aplicación dos coñecementos á vida.** Para asegurar unha aprendizaxe significativa deben cumprirse varias condicións. En primeiro lugar, o contido debe ser potencialmente significativo (*significatividade*), tanto desde o punto de vista da estrutura lóxica da materia que se está traballando como da estrutura psicolóxica do alumno. En segundo lugar, é necesario que o alumno teña unha actitude favorable para aprender significativamente, é dicir, que estea motivado para conectar o novo que está aprendendo co que el xa sabe, co fin de modificar as estruturas cognitivas anteriores.

Se se producen aprendizaxes verdadeiramente significativas, conséguense un dos obxectivos principais da educación: asegurar a funcionalidade do aprendido; é dicir, que os coñecementos adquiridos poidan ser utilizados nas circunstancias reais nas que os alumnos os necesiten (*transferencia*).

- 3. Facilitar a realización de aprendizaxes significativas por si sós.** É necesario que os alumnos sexan capaces de aprender a aprender. Para iso hai que prestar especial atención á adquisición de estratexias de planificación da propia aprendizaxe e ao funcionamento da memoria comprensiva. A memoria non é só o recordo do aprendido, senón tamén o punto de partida para levar a cabo novas aprendizaxes. Canto máis rica sexa a estrutura cognitiva onde se almacena a información e as aprendizaxes realizadas, máis fácil será poder efectuar aprendizaxes significativas por un mesmo.

4. **Modificar esquemas de coñecemento.** A estrutura cognitiva dos alumnos concíbese como un conxunto de esquemas de coñecemento que recollen unha serie de informacións, que poden estar organizadas en maior ou menor grao e, por tanto, ser máis ou menos adecuadas á realidade. Durante o proceso de aprendizaxe, o alumno debería recibir informacións que entren en contradición cos coñecementos que ata ese momento posúe e que, dese modo, rompan o equilibrio inicial dos seus esquemas de coñecemento. Superada esta fase, volverá o reequilibrio, o que supón unha nova seguridade cognitiva, grazas á acomodación de novos coñecementos, pois só desa maneira se pode aprender significativamente.
5. **Adestrar diferentes estratexias de metacognición.** Unha maneira de asegurar que os alumnos aprenden a aprender, a pensar, é facilitarlles ferramentas que lles permitan reflexionar sobre aquilo que lles funciona ben e aquilo que non logran facer como querían ou se lles pedía; desta maneira consolidan formas de actuar exitosas e descartan as demais. Ademais, mediante a metacognición, os alumnos son conscientes de que saben e, polo tanto, poden afondar nese coñecemento e aplicalo con seguridade en situacións novas (transferencia), tanto de aprendizaxe como da vida real.
6. **Potenciar a actividade e interactividade nos procesos de aprendizaxe.** A actividade consiste en establecer relacións ricas e dinámicas entre o novo contido e os coñecementos previos que o alumno xa posúe. Non obstante, é preciso considerar que, aínda que o alumno é o verdadeiro artífice do proceso de aprendizaxe, a actividade educativa é sempre interpersonal, e nela existen dous polos: o alumno e o profesor.

Podemos dicir que a intervención educativa é un proceso de interactividade profesor-alumno ou alumno-alumno, no que convén distinguir entre aquilo que o alumno é capaz de facer e de aprender por si só e o que é capaz de aprender coa axuda doutras persoas. A zona que se configura entre estes dous niveis (*zona de desenvolvemento próximo*) delimita a marxe de incidencia da acción educativa. O profesor debe intervir naquelas actividades que un alumno non é capaz de realizar por si mesmo, pero que pode chegar a solucionar se recibe a axuda pedagóxica conveniente. Na interacción alumno-alumno, debemos dicir que as actividades que favorecen os traballos cooperativos, aquelas nas que se confrontan distintos puntos de vista ou nas que se establecen relacións de tipo titorial duns alumnos con outros, favorecen moi significativamente os procesos de aprendizaxe.

Principios didácticos

Estes principios psicopedagóxicos implican ou concrétanse nunha serie de principios didácticos, a través dos cales se especifican novos condicionantes nas formas de ensinanza-aprendizaxe, que constitúen un desenvolvemento máis pormenorizado dos principios metodolóxicos establecidos no currículo:

1. **Asegurar a relación das actividades de ensinanza e aprendizaxe coa vida real** do alumnado, partindo, sempre que sexa posible, da súa propia experiencia.
2. Diseñar actividades de ensinanza-aprendizaxe que permitan aos alumnos **establecer relacións substantivas entre os coñecementos e experiencias previas e as novas aprendizaxes**, facilitando deste modo a construción de aprendizaxes significativas.
3. **Organizar os contidos arredor de eixes** que permitan abordar os problemas, as situacións e os acontecementos dentro dun contexto e na súa globalidade.
4. **Favorecer a interacción alumno-profesor e alumno-alumno**, para que se produza a construción de aprendizaxes significativas e a adquisición de contidos de claro compoñente cultural e social.
5. **Potenciar o interese espontáneo dos alumnos no coñecemento dos códigos convencionais e instrumentos de cultura**, mesmo sabendo que as dificultades que estas aprendizaxes implican poden desmotivalos; é necesario prevelas e graduar as actividades en consecuencia.
6. Ter en conta as peculiaridades de cada grupo e os ritmos de aprendizaxe de cada alumno en concreto, para **adaptar os métodos e recursos ás diferentes situacións**.
7. **Proporcionar continuamente información ao alumno sobre o momento do proceso de aprendizaxe no que se encontra**, clarificando os obxectivos que debe conseguir, facéndoo tomar conciencia das súas posibilidades e das dificultades que debe superar, e propiciando a construción de estratexias de aprendizaxe innovadoras.
8. **Impulsar as relacións entre iguais** proporcionando pautas que permitan a confrontación e modificación de puntos de vista, a coordinación de

intereses, a toma de decisións colectivas, a axuda mutua e a superación de conflitos mediante o diálogo e a cooperación.

9.2. METODOLOXÍA ESPECÍFICA

Na proposta da materia de Xeografía e Historia destacan os seguintes aspectos desde o punto de vista didáctico:

– O enfoque básico: o interese pola comprensión do noso mundo

Un dos obxectivos clave nesta materia é que os alumnos comprendan como é o mundo no que viven, que causas provocaron que sexa así e que consecuencias se derivan de que sexa así. Tamén se intenta favorecer a empatía do alumnado con culturas e mentalidades distintas da propia, e a súa implicación persoal nos problemas que afectan ao mundo actual.

En Xeografía descríbense con atención as principais características e procesos do noso mundo a distintas escalas (mundial, continental, nacional, rexional, local). En Historia preséntanse os feitos, obxectos, usos e costumes do pasado como raíces dos procesos actuais e dos elementos da nosa vida cotiá.

– Os descubrimentos na Xeografía e na Historia

Ambas as materias son disciplinas abertas, que se van construíndo pouco a pouco, a partir de descubrimentos sucesivos. Ao comezo das unidades móstranse aos alumnos as distintas fontes, a través das cales descubren o contido concreto sobre o que versa o tema:

- Noticias de actualidade.
- Fontes específicas e traballos especializados.
- Cine.
- Debates
- Exposición e argumentacións.
- Libros.
- Ligazóns de internet.

Posteriormente, expóñense os contidos do tema, formulándolles un interrogante que motive o seu interese por iniciar o estudo. Estas páxinas complétanse con actividades sobre coñecementos previos e a súa aplicación para resolver un problema cotián, así como sobre o seu pensamento crítico.

– Preocupación polas estratexias de aprendizaxe

Non basta con ensinar coñecementos, senón que hai que conseguir que o alumno adquiera un nivel adecuado de desenvolvemento das competencias básicas.

Nas actividades específicas da unidade axúdase aos alumnos a reflexionar sobre o propósito da aprendizaxe e a expoñer a forma de planificar, supervisar e avaliar o seu proceso de adquisición do coñecemento en contextos diversos: lectura de imaxes, interpretación da cartografía, comprensión de textos, etc. Nas actividades finais de cada unidade expónse a integración dos coñecementos adquiridos, así como o traballo das capacidades intelectuais de carácter xeral: definir, clasificar, comparar, sintetizar, explicar, analizar, valorar e argumentar.

Ademais, a realización de tarefas competenciais e a aprendizaxe baseada en problemas (PBL), afonda no traballo en equipo desde unha perspectiva competencial.

Utilizaranse varios métodos didácticos, mesturándoos:

- Interrogativo: preguntar frecuentemente aos alumnos conforme avanzamos no desenvolvemento de cada unidade. É unha boa forma de coñecer o punto de partida e animalos a participar.
- Indutivo: partindo da análise de fenómenos ou manifestacións particulares, chegamos á xeneralización.
- Dedutivo: aplicar a fenómenos concretos proposicións de carácter xeral.
- Investigativo: propiciar procesos de busca e elaboración de informacións para favorecer a construción de novos coñecementos.
- Dialéctico: chegar a conclusións tras sucesivas fases de análise e síntese entre todos.

9.3. ACTIVIDADES E ESTRATEXIAS DE ENSINANZA E APRENDIZAXE

Se ben este apartado merece un desenvolvemento específico na programación de aula, convén citar aquí algunhas estratexias concretas aplicables á ensinanza desta materia.

A maioría delas desenvólense en actividades que se axustan ao seguinte proceso:

- Identificación e exposición de problemas.

- Formulación de hipóteses.
- Busca de información.
- Validación de hipóteses.
- Fundamentación de conclusións.

No desenvolvemento das sucesivas actividades deberase ter en conta:

- Diagnóstico inicial.
- Traballo individual.
- Traballo en grupo. Posta en común para fomentar actitudes de colaboración e participación dos membros deste.
- Debates entre os distintos grupos coa dobre intención de sacar conclusións e respectar as opinións alleas.

Os pasos que previmos ao poñer en práctica as estratexias sinaladas son as seguintes:

- Observación.
- Descrición.
- Explicación.
- Dedución.
- Aplicación.
- Obtención de conclusións.

En conclusión, propónse unha **metodoloxía activa e participativa**, na que se utilizará unha **diversa tipoloxía de actividades** (de introdución-motivación, de coñecementos previos, de desenvolvemento [de consolidación, funcionais ou de extrapolación, de investigación], de reforzo, de recuperación, de ampliación/afondamento, globais ou finais). O noso enfoque metodolóxico axustarase aos seguintes parámetros:

1. Diseñaranse actividades de aprendizaxe integradas que permitan aos alumnos avanzar cara aos resultados de aprendizaxe de máis dunha competencia ao mesmo tempo.
2. A acción docente promoverá que os alumnos sexan capaces de aplicar as aprendizaxes nunha diversidade de contextos.
3. Fomentarse a reflexión e investigación, así como a realización de tarefas

que supoñan un reto e desafío intelectual para os alumnos.

4. Poderanse deseñar tarefas e proxectos que supoñan o uso significativo da lectura, escritura, TIC e a expresión oral mediante debates ou presentacións orais.
5. A actividade da clase favorecerá o traballo individual, o traballo en equipo e o traballo cooperativo.
6. Procurarase organizar os contidos arredor de núcleos temáticos próximos e significativos.
7. Procurarase seleccionar materiais e recursos didácticos diversos, variados, interactivos e accesibles, tanto no que se refire ao contido como ao soporte.

9.4. AGRUPAMENTOS DE ALUMNOS

Debido a situación excepcional da Covid 19, o grupo clase principalmente traballará de xeito individual e todos separados a dous metros. O ritmo da aprendizaxe será combinado con actividades de reforzo e ampliación que se poidan adaptar o alumnado.

As actividades principalmente serán individuais, inda que tamén se traballaran reflexións persoais e debates grupais para incidir en temas realcionados ca memoria histórica, o holocausto ou as composicións das democracias actuais.

Priorizarase que o alumnado expoña algúns temas baixo a supervisión do profesorado, preparando o tema para os compañeiros, as actividades e unha avaliación grupal.

MODALIDADE DE AGRUPAMENTO	NECESIDADES QUE COBRE
<u>Traballo individual</u>	<ul style="list-style-type: none">- Actividades de reflexión persoal.- Actividades de control e avaliación.
<u>Talleres</u>	<ul style="list-style-type: none">- Resposta puntual a diferenzas en intereses e motivacións, en función da natureza das actividades.

O traballos cooperativo conformado en grupos heteroxéneos quedará supeditado a evolución da pandemia da covid 19. Antes de iniciar os traballos, é imprescindible que se proporcionen ao alumnado ferramentas que lles axuden a organizar o traballo de maneira autónoma e consensuada: distribuír roles en función das habilidades e intereses, establecer prazos, realizar propostas, debatelas despois dunha escoita activa utilizando argumentos, tomar decisións, consensuar propostas, elixir os materiais necesarios e transformar as propostas en produtos concretos. Todo iso obrigará ao alumno a reflexionar sobre a súa propio aprendizaxe, fomentará a convivencia e potenciará unha das ferramentas máis potentes e produtivas para a aprendizaxe: a ensinanza entre iguais.

9.5. ORGANIZACIÓN DO ESPAZO

O espazo deberá organizarse en condicións básicas de accesibilidade e non discriminación necesarias para garantir a participación de todos os alumnos nas actividades da aula e do centro. Esta organización irá en función dos distintos tipos de actividades que se poden levar a cabo:

ESPAZO	ESPECIFICACIÓNS
Dentro da aula	- Poderanse adoptar disposicións espaciais diversas.
Fóra da aula	- Biblioteca. - Sala de audiovisuais. - Sala de informática. - Salón de actos. - Outros.

9.6. MATERIAIS E RECURSOS

Os criterios de selección dos materiais docentes curriculares que adopten os equipos docentes axústanse a un conxunto de criterios homoxéneos que proporcionan resposta efectiva ás propostas xerais de intervención educativa e ao modelo antes proposto. De tal modo, establécense oito criterios ou directrices xerais que axudan a avaliar a pertinencia da selección:

1. Adecuación ao contexto educativo do centro.
2. Correspondencia dos obxectivos promovidos cos enunciados da programación.
3. Coherencia dos contidos propostos cos obxectivos, presenza dos diferentes tipos de contido e inclusión de temas transversais.
4. Acertada progresión dos contidos e obxectivos, a súa correspondencia co nivel e a fidelidade á lóxica interna de cada materia.
5. Adecuación aos criterios de avaliación do centro.
6. Variedade das actividades, diferente tipoloxía e a súa potencialidade para a atención ás diferenzas individuais.
7. Claridade e amenidade gráfica e expositiva.
8. Existencia doutros recursos que facilitan a tarefa educativa.

Entre os recursos didácticos, o profesor poderá utilizar os seguintes:

- A explicación do profesor cando sexa estritamente necesaria; se non é imprescindible, mellor que os propios alumnos vaian progresando na autoaprendizaxe.
- Anuarios, atlas e revistas especializadas.
- Noticias e artigos de prensa.
- Fotocopias de textos, gráficos, cadros, táboas, etc.
- Visionado de programas de televisión sobre temas de interese social, histórico, antropolóxico, etcétera.
- Proxección e comentario de películas (DVD: *Cine para Ciencias Sociais SM*).
- Uso de diapositivas de Xeografía ou Arte.
- Mapas e atlas
- Uso das fichas de traballo, actividades interactivas, animacións, vídeos, autoavaliacións, etc., do contorno *Celme dixital: smcelmedixital.com*, como ferramentas que permiten atender diferentes necesidades e con distintos fins:
 - Reforzar e consolidar os conceptos e aprendizaxes básicas.
 - Ampliar contidos e afondar neles.
 - Desenvolver os estándares máis procedementais do currículo, como a escoita activa, a empatía, o debate, a través de tarefas competenciais próximas aos intereses dos alumnos.
 - Investigar sobre problemas reais asociados á materia de Xeografía e Historia a través da Aprendizaxe Baseada en Problemas (PBL).
 - Activar estratexias e mecanismos de comprensión lectora a partir de textos literarios e non literarios afíns á materia: buscar

información, interpretar e relacionar datos, e reflexionar sobre o contido e a forma.

- Uso do contorno *Celme dixital* para a interacción profesor-alumno de maneira individualizada.
- Debate, como ferramenta que estimula o seu interese e capacidade de reflexionar, relacións, consolidar coñecementos, recapitular, ordenar, respectar opinións, e sacar conclusións.
- Bibliografía de consulta na aula e na biblioteca escolar.
- Uso habitual das TIC. Entre outras, recomendamos os seguintes enderezos web:
 - <http://librosvivos.net>
 - <http://www.secundaria.profes.net/>
 - <http://www.smconectados.com/>
 - <http://www.geohistoria.net>
 - <http://www.socialesweb.com>
 - <http://www.gh.profes.net>
 - <http://www.ine.es>
 - <http://www.artehistoria.com>
 - <http://www.marm.es>
 - <http://www.cnice.es>
 - <http://www.ub.es/histodidactica/links.htm>
 - <http://www.juntadeandalucia.es/averroes/>
 - http://www.bnm.me.gov.ar/e-recursos/sitios_interes/ciencias_sociales.php

9.7. MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

A Educación Secundaria Obrigatoria organízase de acordo cos principios de educación común e de atención á diversidade dos alumnos. Por iso, a atención á diversidade debe converterse nun aspecto esencial da práctica docente diaria.

No noso caso, a atención á diversidade contéplase en tres niveis ou planos: na programación, na metodoloxía e nos materiais.

1. Atención á diversidade na programación

A programación debe ter en conta os contidos nos que os alumnos conseguen rendementos moi diferentes. Aínda que a práctica e resolución de problemas pode desempeñar un papel importante no traballo que se realice, o tipo de

actividade concreta e os métodos que se utilicen deben adaptarse segundo o grupo de alumnos. Da mesma maneira, o grao de complexidade ou de profundidade que se alcance non pode ser sempre o mesmo. Por iso se aconsella organizar as actividades en dous tipos: de reforzo e de ampliación, de maneira que poidan traballar sobre o mesmo contido alumnos de distintas necesidades.

A programación debe tamén ter en conta que non todos os alumnos progresan á mesma velocidade, nin coa mesma profundidade. Por iso, a programación debe asegurar un nivel mínimo para todos os alumnos ao final da etapa, dando oportunidades para que se recuperen os contidos que quedaron sen consolidar no seu momento, e de afondar naqueles que máis interesen ao alumno.

2. Atención á diversidade na metodoloxía

Desde o punto de vista metodolóxico, a atención á diversidade implica que o profesor:

- Detecte os coñecementos previos, para proporcionar axuda cando se detecte unha lagoa anterior.
- Procure que os contidos novos vinculen cos anteriores, e sexan os adecuados ao nivel cognitivo.
- Intente que a comprensión de cada contido sexa suficiente para que o alumno poida facer unha mínima aplicación deste, e poida enlazar con outros contidos similares.

3. Atención á diversidade nos materiais utilizados

Como material esencial utilizarase o libro de texto. O uso de materiais de reforzo ou de ampliación, tales como as fichas de consolidación e de afondamento que o profesor pode encontrar en *Celme dixital* permite atender á diversidade en función dos obxectivos que se queiran trazar.

De maneira máis concreta, especificanse a continuación os **instrumentos para atender á diversidade** de alumnos que se contemplaron:

- Variedade metodolóxica.
- Variedade de actividades de reforzo e afondamento.

- Multiplicidade de procedementos na avaliación da aprendizaxe.
- Diversidade de mecanismos de recuperación.
- Traballo en pequenos grupos.
- Traballos voluntarios.

Estes instrumentos poden completarse con outras medidas que permitan unha adecuada atención da diversidade, como:

- Levar a cabo unha detallada avaliación inicial.
- Favorecer a existencia dun bo clima de aprendizaxe na aula.
- Insistir nos reforzos positivos para mellorar a autoestima.
- Aproveitar as actividades fóra da aula para lograr unha boa cohesión e integración do grupo.

Se todas estas previsións non fosen suficientes, haberá que recorrer a procedementos institucionais, imprescindibles cando a diversidade ten un carácter extraordinario, como poida ser significativas deficiencias en capacidades de expresión, lectura, comprensión, ou dificultades orixinadas por incapacidade física ou psíquica.

9.8. ACTIVIDADES EXTRAESCOLARES E COMPLEMENTARIAS

Considéranse actividades complementarias as planificadas polos docentes que utilicen espazos ou recursos diferentes ao resto as ordinarias da área, aínda que precisen tempo adicional do horario non lectivo para a súa realización. Serán avaliábeis a efectos académicos e obrigatorios tanto para os profesores como para os alumnos. Non obstante, terán carácter voluntario para os alumnos as que se realicen fóra do centro ou precisen achegas económicas das familias, en cuxo caso se garantirá a atención educativa dos alumnos que non participen nestas.

Entre os propósitos que perseguen este tipo de actividades destacan:

- Completar a formación que reciben os alumnos nas actividades curriculares.
- Mellorar as relacións entre alumnos e axudarlles a adquirir habilidades sociais e de comunicación.
- Permitir a apertura do alumnado cara ao contorno físico e cultural que o rodea.

- Contribuír ao desenvolvemento de valores e actitudes adecuados relacionados coa interacción e o respecto cara aos demais, e o coidado do patrimonio natural e cultural.
- Desenvolver a capacidade de participación nas actividades relacionadas co contorno natural, social e cultural.
- Estimular o desexo de investigar e saber.
- Favorecer a sensibilidade, a curiosidade e a creatividade do alumno.
- Espertar o sentido da responsabilidade nas actividades nas que se integren e realicen.

Proposta de actividades complementarias:

- Celebración de efemérides: Día do Libro, Día da Paz..., etc.
- Festas e celebracións.
- Utilización do cine ou documentais para visualizar feitos históricos e ter unha visión máis próxima a realidade, por outra banda tamén será importante a utilización diaria ou semanal de periódicos ou recursos dixitais actuais para comentar, debater, argumentar, reflexionar os acontecementos actuais e a súa importancia histórica.
- Durante o 1º trimestre, e dicit, a comezos do curso o grupo clase fará unha saída en horario lectivo cara a biblioteca municipal, onde os responsables lles ensinarán o centro, as súas salas e os diversos materiais. O mesmo tempo tamén lles explicarán o seu funcionamento, o xeito de pedir prestamos e as distintas actividades propostas polo organismo municipal para fomentar a lectura entre os adolescentes da vila, a través de xogos, prestamos, talleres, charlas... Tamén se formará os alumnos na utilización de fontes de información fiables e verídicas.
- Durante o 2º trimestre aproveitando as magnificas instalación do centro educativo que conta o seu carón co MCM (museo claustro mercedario), os alumnos visitarán a exposición, interactuarán con outros alumnos e fomentarase a curiosidade, interese e creatividade. Téntase buscar un recoñecemento cara as manifestacións culturais e artísticas como fontes de pracer e gozo persoal, e o mesmo tempo farase unha valoración responsable do patrimonio artístico.
- No 1º trimestre o grupo- clase fará unha saída o concello da vila ca intención por parte do tenente alcalde de ensinarlle os alumnos/as o

organismo municipal e o seu funcionamento, para rematar a visita no salón de plenos e explicarlle a importancia da democracia, o respecto, a tolerancia e a separación de poderes. Esta saída está prevista de xeito simultáneo co traballo na aula referido a UD 2: as revolucións burguesas e o liberalismo como sistema político. Pomos de manifesto o compromiso desta materia na **educación cívica e constitucional**, baseada no coñecemento e respecto polos valores constitucionais de liberdade, xustiza, igualdade e pluralismo político, con especial atención aos dereitos e deberes fundamentais: igualdade ante a lei, dereito á vida, liberdade relixiosa e ideolóxica, liberdade persoal, liberdade de expresión, dereito de reunión, asociación e participación, dereito á educación, ao traballo, etc.

- Todas as actividades complementarias e extraescolares están suxeitas a evolución da pandemia da covid 19. É imprescindible que todas as saídas se fagan dentro dos protocolos de sanidade e respectando as medidas oportunas de hixiene e prevención. Se a pandemia da covid 19 non evoluciona de xeito positivo todas as saídas poden ser suspendidas ou aprazadas durante o curso 2020/2021.

10. AVALIACIÓN

A avaliación do proceso de aprendizaxe dos alumnos da Educación Secundaria

Obrigatoria debe reunir estas propiedades:

- Ser **continua**, porque debe atender á aprendizaxe como proceso, contrastando diversos momentos ou fases.
- Ter **carácter formativo**, porque debe posuír un carácter educativo e formador e debe ser un instrumento para a mellora tanto dos procesos de ensinanza como dos procesos de aprendizaxe.
- Ser **integradora**, porque atende á consecución do conxunto dos obxectivos establecidos para a etapa e do desenvolvemento das competencias correspondentes.
- Ser **individualizada**, porque se centra na evolución persoal de cada alumno.
- Ser **cualitativa**, na medida que aprecia todos os aspectos que inciden en cada situación particular e avalía de maneira equilibrada diversos aspectos do alumno, non só os de carácter cognitivo.

No desenvolvemento da actividade formativa, definida como un proceso continuo, existen varios momentos clave, que inciden dunha maneira concreta no proceso de aprendizaxe:

MOMENTO	Características	Relación co proceso ensinanza-aprendizaxe
INICIAL	<ul style="list-style-type: none"> - Permite coñecer cal é a situación de partida e actuar desde o principio de maneira axustada ás necesidades, intereses e posibilidades do alumnado. - Realízase ao principio do curso ou unidade didáctica, para orientar sobre a programación, metodoloxía a utilizar, organización da aula, actividades recomendadas, etc. - Utiliza distintas técnicas para establecer a situación e dinámica do grupo clase en conxunto e de cada alumno individualmente. - Análise dos informes de avaliación individualizados do curso 19/20. 	<ul style="list-style-type: none"> - Afectará máis directamente ás primeiras fases do proceso: diagnóstico das condicións previas e formulación dos obxectivos. - Detección das aprendizaxes imprescindibles non adquiridas no curso 19/20 e a súa falta de desenvolvemento das competencias clave. - Coñecemento persoal da situación emocional do alumnado para tomar as decisións profesionais adecuadas.

FORMATIVA- CONTINUA	<ul style="list-style-type: none"> - Valora o desenvolvemento do proceso de ensinanza-aprendizaxe ao longo deste. - Orienta as diferentes modificacións que se deben realizar sobre a marcha en función da evolución de cada alumno e do grupo, e das distintas necesidades que vaian aparecendo. - Ten en conta a incidencia da acción docente. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aplícase ao que constitúe o núcleo do proceso de aprendizaxe: obxectivos, estratexias didácticas e accións que fan posible o seu desenvolvemento.
SUMATIVA- FINAL	<ul style="list-style-type: none"> - Consiste na síntese da avaliación continua e constata como se realizou todo o proceso. - Reflicte a situación final do proceso. - Permite orientar a introdución das modificacións necesarias no proxecto curricular e a planificación de novas secuencias de ensinanza-aprendizaxe. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ocúpase dos resultados, unha vez concluído o proceso, e trata de relacionalos coas carencias e necesidades que no seu momento foron detectadas na fase do diagnóstico das condicións previas.

Así mesmo, contéplase no proceso a existencia de elementos de autoavaliación e coavaliación, de maneira que os alumnos se impliquen e participen no seu propio proceso de aprendizaxe. Deste modo, a avaliación deixa de ser unha ferramenta que se centra en resaltar os erros cometidos, para converterse nunha guía para que o alumno comprenda que lle falta por conseguir e como pode logralo.

10.1. OS REFERENTES PARA A AVALIACIÓN

Na epígrafe 6 establecéronse os **criterios de avaliación** que deben servir como referente para a avaliación, e que se concretan nos **estándares de aprendizaxe avaliáveis**, que son a referencia concreta fundamental á hora de avaliar. As ferramentas de avaliación que se propoñan, por tanto, non deben intentar medir o grao

de consecución dos contidos en si mesmos, senón dos estándares de aprendizaxe propostos que, intrinsecamente, sempre implicará a adquisición dos contidos asociados.

Para medir o **grao de consecución de cada competencia clave**, a Comisión Pedagóxica do Centro debe consensuar un marco común que estableza o peso da porcentaxe da cualificación obtida en cada materia para o cálculo da avaliación de cada unha das competencias. A **modo de exemplo**, propónse a seguinte desagregación para a materia de Xeografía e Historia:

COMPETENCIA CLAVE	PESO da MATERIA
Comunicación lingüística	15 %
Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía	5 %
Competencia dixital	10 %
Aprender a aprender	10 %
Competencias sociais e cívicas	30 %
Sentido de iniciativa e espírito emprendedor	10 %
Conciencia e expresións culturais	20 %

10.2. PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Entre outros instrumentos de avaliación convén citar os seguintes:

– Exploración inicial

Para coñecer o punto de partida, resulta de grande interese realizar unha sondaxe previa entre os alumnos. Este procedemento servirá ao profesor para comprobar os coñecementos previos sobre o tema e establecer estratexias de afondamento; e para o alumno, para informalo sobre o seu grao de coñecemento de partida. Pode facerse mediante unha breve enquisa oral ou escrita, a través dunha ficha de Avaliación Inicial.

– Caderno do profesor

É unha ferramenta crucial no proceso de avaliación. Debe constar de fichas de seguimento personalizado, onde se anoten todos os elementos que se deben ter en conta: asistencia, rendemento en tarefas propostas, participación, conduta, resultados das probas e traballos, etcétera.

Para completar o caderno do profesor será necesaria a observación diaria, supervisar o caderno ou carpeta do alumno, tomar nota das súas intervencións e anotar as impresións obtidas en cada caso.

– **Probas obxectivas**

Deben ser o máis variadas posibles, para que teñan unha maior fiabilidade.

Poden ser orais ou escritas e, á súa vez, de varios tipos:

- De información: con elas pódese medir a aprendizaxe de conceptos, a memorización de datos importantes, etc.
- De elaboración: avalían a capacidade do alumno para estruturar con coherencia a información, establecer interrelacións entre factores diversos, argumentar lóxicamente, etc. Estas **tarefas competenciais** perseguen a realización dun produto final significativo e próximo ao contorno cotián.
- De investigación: aprendizaxes baseadas en problemas (PBL).
- Traballos individuais ou colectivos sobre un tema calquera.

– **Fichas de observación de actitudes do grupo-clase.**

– **Rúbricas de avaliación:**

- Rúbricas para a avaliación: de cada unidade didáctica, da tarefa competencial, do traballo realizado nos PBL e de comprensión lectora.
- Rúbricas para a autoavaliación do alumno: da tarefa competencial, de traballo en equipo, de exposición oral e de comprensión lectora.
- Fichas-rexistro para a valoración da expresión oral e escrita.

– **Caderno do alumno:** recolleremos información tamén de forma puntual do caderno para valorar distintas actividades, así como a organización e limpeza deste, a súa caligrafía, ortografía, coherencia, presentación...

– **Observación diaria:** valoración do traballo de cada día, moi utilizado para calibrar hábitos e comportamentos desexables.

Os alumnos que teñan pendente de recuperación algunha avaliación anterior recibirán actividades extra de recuperación, que deben ser motivadoras, significativas

e adaptadas ao modo de aprendizaxe de cada alumno, e que deben axudarlle a alcanzar os obxectivos. A modo de exemplo, propónse que a realización destas actividades, nos prazos e forma que se lle establezan, podería contar un 25 % da nota de recuperación, que se completaría no 75 % restante coa nota obtida nunha proba obxectiva.

SUPERACIÓN DA MATERIA PENDENTE

Un procedemento similar debe establecerse cos alumnos que deben recuperar a materia pendente do ano anterior. Para iso debe organizarse un calendario de entrega de actividades e de probas obxectivas que lle permitan recuperar a materia. Para recuperar a materia pendente é necesario a realización de actividades propostas polo profesor e realizadas por parte do alumno. Os alumnos que entreguen as actividades ben realizadas superarán a materia pendente, por contra os alumnos que non superen as actividades propostas ou non as realicen terán que realizar unha proba obxectiva de contidos.

Os alumnos/as realizarán actividades de reforzo que serán estimuladoras e motivadoras, estas actividades ben realizadas puntuarán o 40% da nota. O 60% restante consistirá na realización dunha proba escrita referida os contidos das actividades feitas polo alumno.

Tamén para os alumnos que perdan o dereito á avaliación continua en función do establecido no Regulamento de Réxime Interior, debe establecerse un procedemento de actuación, preferiblemente común para todo o centro.

10.3. CRITERIOS DE CUALIFICACIÓN

Deben ser coñecidos polos alumnos, porque deste modo se mellora o proceso de ensinanza-aprendizaxe. O alumno debe saber que se espera del e como vai ser avaliado; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Se é necesario, débesele proporcionar un modelo que imitar no seu traballo. Arbitrase, tamén, o modo de informar sobre os criterios de avaliación e cualificación ás familias dos alumnos, así como as condicións para poder presentarse á avaliación final da ESO.

Os criterios de cualificación deberían, idealmente, ser consensuados por todos os profesores que imparten clase ao grupo, e deberían ser coherentes en todas as materias que se imparten no centro.

Os resultados de avaliación expresaranse con números sen decimais de 1 a 10, que se engadirán ás seguintes cualificacións: Sobresaliente (9, 10), Notable (7, 8), Ben (6), Suficiente (5) ou Insuficiente (4, 3, 2, 1). A cualificación “Non presentado” só poderá usarse cando o alumno non se presente ás probas extraordinarias, salvo que obtivese outra cualificación na avaliación final ordinaria, caso no que se poñerá a mesma cualificación.

A modo de exemplo, propónse o seguinte esquema para o cálculo da cualificación:

1. A cualificación do trimestre terá en conta **todos os instrumentos de avaliación**:

Exames escritos-----	60 %
Actividades e traballo diario.	} -----40%
Traballos escritos, exposicións	
Traballo aula virtual	
Comentarios de texto	

2. **Faltas de ortografía:** cada tres faltas de ortografía penalízase con -0,25 puntos:
 - Se o número de faltas descende significativamente ao longo do trimestre, non se terán en conta na cualificación do alumno.
 - Se a media de faltas está entre 0 e 2 ao longo do trimestre, a cualificación final incrementarase en 0,5 puntos.
3. **Presentación de cadernos, traballos e exames**
 - Deberán axustarse ao que se pida en cada caso: índice, paxinación, maquetación, etc.
 - Terase moi en conta: marxes, sangrías, caligrafía e limpeza.
4. **Observación directa da actitude** mediante rúbrica ao efecto: colaboración, traballo en equipo, atención, puntualidade, etc.

Será necesario alcanzar unha avaliación positiva tanto nos contidos conceptuais como nos procedementais e actitudinais, para proceder á acumulación das porcentaxes anteriormente citadas.

10.4. AVALIACIÓN FINAL ORDINARIA E EXTRAORDINARIA

A avaliación do proceso de aprendizaxe dos alumnos debe ser integradora, e por iso, debe terse en conta desde todas e cada unha das materias a consecución dos obxectivos establecidos para a etapa e do desenvolvemento das competencias correspondentes. Porén, o carácter integrador da avaliación non impedirá que o profesorado realice de maneira diferenciada a avaliación de cada materia tendo en conta os criterios de avaliación e os estándares de aprendizaxe avaliábeis de cada unha delas. Por tanto, ao termo de cada curso valorarase o progreso global do alumno en cada materia, no marco da avaliación continua levada a cabo.

Para o alumnado con cualificación negativa, elaborárase un informe individualizado no que consten os obxectivos non alcanzados e se propoñan actividades para a súa recuperación.

Levarase a cabo unha avaliación extraordinaria para estes alumnos, que debe axustarse ao recollido no informe que se deu ao alumno. A modo de exemplo, propónse:

- Farase unha proba escrita para avaliar se alcanzaron os obxectivos incompletos na avaliación ordinaria, que suporá o 100 % da nota final. A proba versará sobre os contidos mínimos esixibles para superar a materia.

10.5. AVALIACIÓN DA PRÁCTICA DOCENTE E INDICADORES DE LOGRO

A avaliación da práctica docente debe enfocarse polo menos con relación a momentos do exercicio:

1. Programación.
2. Desenvolvemento.
3. Avaliación.

A **modo de modelo**, propónse o seguinte exemplo de ficha de autoavaliación da práctica docente:

MATERIA:	CLASE:	
PROGRAMACIÓN		
INDICADORES DE LOGRO	Puntuación De 1 a 10	Observacións

Os obxectivos didácticos formuláronse en función dos estándares de aprendizaxe avaliábeis que concretan os criterios de avaliación.		
A selección e temporalización de contidos e actividades foi axustada.		
A programación facilitou a flexibilidade das clases, para axustarse ás necesidades e intereses dos alumnos o máis posible.		
Os criterios de avaliación e cualificación foron claros e coñecidos dos alumnos, e permitiron facer un seguimento do progreso dos alumnos.		
A programación realizouse en coordinación co resto do profesorado.		
DESENVOLVEMENTO		
INDICADORES DE LOGRO	Puntuación De 1 a 10	Observacións
Antes de iniciar unha actividade, fíxose unha introdución sobre o tema para motivar os alumnos e saber os seus coñecementos previos.		
Antes de iniciar unha actividade, expúxose e xustificouse o plan de traballo (importancia, utilidade, etc.), e foron informados sobre os criterios de avaliación.		
Os contidos e actividades relacionáronse cos intereses dos alumnos, e construíronse sobre os seus coñecementos previos.		
Ofreceuse aos alumnos un mapa conceptual do tema, para que sempre estean orientados no proceso de aprendizaxe.		
As actividades propostas foron variadas na súa tipoloxía e tipo de agrupamento, e favoreceron a adquisición das competencias clave.		

A distribución do tempo na aula é adecuada.		
Utilizáronse recursos variados (audiovisuais, informáticos, etc.).		
Facilitáronse estratexias para comprobar que os alumnos entenden e que, no seu caso, saiban pedir aclaracións.		
Facilitouse aos alumnos estratexias de aprendizaxe: lectura comprensiva, como buscar información, como redactar e organizar un traballo, etc.		
Favoreceuse a elaboración conxunta de normas de funcionamento na aula.		
As actividades de grupo foron suficientes e significativas.		
O ambiente da clase foi adecuado e produtivo.		
Proporcionouse ao alumno información sobre o seu progreso.		
Proporcionáronse actividades alternativas cando o obxectivo non se alcanzou en primeira instancia.		
Houbo coordinación con outros profesores.		

AVALIACIÓN		
INDICADORES DE LOGRO	Puntuación De 1 a 10	Observacións
Realizouse unha avaliación inicial para axustar a programación á situación real de aprendizaxe.		
Utilizáronse de maneira sistemática distintos procedementos e instrumentos de avaliación, que permitiron avaliar contidos, procedementos e actitudes.		
Os alumnos dispuxeron de ferramentas de autocorrección, autoavaliación e		

coavaliación.		
Proporcionáronse actividades e procedementos para recuperar a materia, a alumnos con algunha avaliación suspensa, ou coa materia pendente do curso anterior, ou na avaliación final ordinaria.		
Os criterios de cualificación propostos foron axustados e rigorosos.		
Os pais foron adecuadamente informados sobre o proceso de avaliación: criterios de cualificación e promoción, etc.		

Ademais, sempre resulta conveniente escoitar tamén a opinión dos usuarios. Neste sentido, é interesante proporcionar aos alumnos unha vía para que poidan manifestar a súa opinión sobre algúns aspectos fundamentais da materia. Para iso, pode utilizarse unha sesión informal na que se intercambien opinións, ou ben pasar unha sinxela enquisa anónima, para que os alumnos poidan opinar con total liberdade.

11.- ACTIVIDADE LECTIVA SEMIPRESENCIAL

Ao abeiro do establecido no Protocolo de Adaptación ao contexto da COVID-19 nos centros de ensino non universitario de Galicia para o curso 2021/2022, o CPR Apostólico Mercedario elaborou un “Plan de Continxencia” para levar a acabo as medidas adoptadas no caso de que a actividade lectiva se suspenda.

Dende a materia de Xeografía e Historia seguirase coa planificación e temporalización da materia por unidades didácticas e sesións garantindo a adquisición das aprendizaxes básicas e a avaliación continua.

Os alumnos utilizarán de ser o acaso a aula virtual do centro “Aulavirtual.mercedariosverin.com” baixo a plataforma de Moodle para realizar as actividades propostas polo profesor. Dentro da aula virtual as unidades ou sesión da materia explicaranse mediante vídeos, presentacións interactivas e demais recursos. O alumnado tamén conta con un foro para resolver as dúbidas e outro foro para debater calquera tipo de contido relacionado coa materia. O alumnado tamén pode realizar na rede as actividades propostas polo profesor como son: presentacións, escritos en word ou pdf e a realización de exames ou controis online.

Habilitárase unha canle de comunicación segura coas familias e o alumnado como é o correo electrónico do docente, e o horario de titorías telefónicas manterase e se fose necesario ampliaríase.

A canle de comunicación coas familias será a plataforma telemática de comunicación interna do centro TOKapp school, mediante este procedemento determinarase os obxectivos e finalidade da comunicación. Tamén se informará o alumnado e familias de cambios sufridos na programación didáctica, así como a temporalización e obxectivos da materia.

Mediante o ensino semipresencial as actividades propostas terán unha finalidade clara e coherente. As instrucións serán claras, tendo en conta a realidade socioeconómica das familias para que poidan levalas a cabo de xeito autónomo. Os recursos e as tarefas non xeraran desigualdades entre o alumnado. Levarase a cabo unha revisión personalizada de feedback e promoverase un perfil de esperanza e motivación cara á aprendizaxe. Todo o profesorado conxunto non deberá sobrecargar con tarefas excesivas o alumnado.

Durante o ensino semipresencial será o momento ideóneo para o traballo de competencias como a dixital, aprender a aprender e a autonomía, responsabilidade, capacidade de organizarse e planificarse.

A avaliación e cualificación desta modalidade de ensino medirá os estándares de aprendizaxe mediante:

- Realización de actividades propostas na plataforma virtual dentro da data marcada polo profesor. As actividades adecúanse a uns parámetros perfectamente explicados en cada tarefa: formato, letra, contido, fontes bibliográficas..
- Probas e traballos telemáticos a realizar na plataforma virtual do centro.
- Disposición, interese e actitude

12.- ACTIVIDADE LECTIVA NON PRESENCIAL

Ao abeiro do establecido no Protocolo de Adaptación ao contexto da COVID-19 nos centros de ensino non universitario de Galicia para o curso 2021/2022, o CPR Apostólico Mercedario elaborou un “Plan de Continxencia” para levar a cabo as medidas adoptadas no caso de que a actividade lectiva se suspenda.

Dende a materia de Xeografía e Historia seguirase coa planificación e temporalización da materia por unidades didácticas e sesións garantindo a adquisición das aprendizaxes básicas e a avaliación continua.

Os alumnos utilizarán de ser o acaso a aula virtual do centro “aulavirtual.mercedariosverin.com” na plataforma Moodle para realizar as actividades propostas polo profesor. Dentro da aula virtual as unidades ou sesión da materia explicaranse mediante vídeos, presentacións interactivas e demais recursos. O alumnado tamén conta con un foro para resolver as dúbidas e outro foro para debater calquera tipo de contido relacionado coa materia. O alumnado tamén pode realizar na rede as actividades propostas polo profesor como son: presentacións, escritos en word ou pdf e a realización de exames ou controis online.

O docente flexibilizará as sesións semanais e dará clases telemáticas mediante algunha plataforma telemática como pode ser “Ciscowebexmeeting”, plataforma que o alumnado xa coñece debido a súa utilización no terceiro trimestre do curso pasado.

Habilitárase unha canle de comunicación segura coas familias e o alumnado como é o correo electrónico do docente, e o horario de titorías telefónicas manterase e se fose necesario ampliaríase.

A canle de comunicación coas familias será a plataforma telemática de comunicación interna do centro TOKapp school, mediante este procedemento determinarase os obxectivos e finalidade da comunicación. Tamén se informará o alumnado e familias de cambios sufridos na programación didáctica, así como a temporalización e obxectivos da materia.

AVALIACIÓN E CUALIFICACIÓN

A avaliación é un proceso continuo, integrador, formativo e individual. Neste terceiro trimestre e baixo a conexión diaria do alumnado as clases online as ferramentas de avaliación que se propoñen intentarán medir os estándares de aprendizaxe citados anteriormente.

Levaráanse a cabo os seguintes procedementos de avaliación:

PARTE A.- 40%

- Asistencia as clases telemáticas.
- Webcam encendida.
- Participación nas clases online.
- Corrección de tarefas diarias de xeito positivo durante as sesións telemáticas.

- Disposición, interese e actitude.

PARTE B.- 60%

- Realización de actividades propostas na plataforma virtual dentro da data marcada polo profesor. As actividades adecúanse a uns parámetros perfectamente explicados en cada tarefa: bibliografía, letra, formato, tipo de documento...
- Probas telemáticas obxectivas a realizar na plataforma virtual.
- Probas orais pola plataforma das clases virtuais “Webexmeeting”

Os instrumentos que se levarán a cabo para avaliar son os seguintes:

- Caderno do profesor: anotase diariamente a asistencia, cámara, participación, rendemento actividades, resultado de probas...
- Observación diaria.
- As probas obxectivas e traballos quedan rexistrados na plataforma virtual, tanto do alumno como do profesor para revisións ou correccións.

Os alumnos que teñan pendente de recuperación algunha avaliación anterior recibirán actividades extra de recuperación, que deben ser motivadoras, significativas e adaptadas ao modo de aprendizaxe de cada alumno, e que deben axudarlle a alcanzar os obxectivos. A proba telemática ten un valor do 60% e a realización positiva das actividades sumara o 40% da nota.

Propónse unha **metodoloxía activa e participativa**. Mediante este método de traballo buscase favorecer a interacción alumno-profesor e alumno-alumno, para que se produza a construción de aprendizaxes significativas e a adquisición de un claro compoñente cultural e social. Para isto o debate é a ferramenta que estimula o seu interese e capacidade de reflexionar, relacionar, consolidar coñecementos, recapitular, ordenar, respectar opinións, e sacar conclusións.

Mediante o ensino non presencial as actividades propostas terán unha finalidade clara e coherente. As instrucións serán claras, tendo en conta a realidade socioeconómica das familias para que poidan levalas a cabo de xeito autónomo. Os recursos e as tarefas non xeraran desigualdades entre o alumnado. Levarase a cabo unha revisión personalizada de feedback e promoverase un perfil de esperanza e motivación cara á aprendizaxe. Todo o profesorado conxunto non deberá sobrecargar con tarefas excesivas o alumnado.

Durante o ensino non presencial será o momento ideóneo para o traballo de competencias como a dixital, aprender a aprender e a autonomía, responsabilidade, capacidade de organizarse e planificarse.

